

Öykümüzün Kırk Kapısını Çalmak

Mehmet ÖZTUNÇ

Bir sesin kalıcılığı elbette onun “tokluğuyla” da yakından ilgilidir. Bir kibrit çakımı süresi kadar yanıp sönen ve bütün şiddetiyle kulağımıza çarpan ama ardında hiçbir iz bırakmadan sönüp giden bir nice sesin yanında, içimize bütün zarafeti ve inceliğiyle usul usul, derinden derine kurulan sesler de ağırız. Bu sesler doğaları gereği kendilerini geç fark ettirirken, onları fark ettiğimizde aslında bizi nasıl inceden inceye kurduklarına da şaşkınlıkla tanıklık ederiz. Türkiye’de “öykü” sadece “kurmaca yazarlar” anlamında değil üzerine düşünen, yazan “eleştirmenler” anlamında da hiçbir zaman hak edeni, hak ettiği kadar sahnesinde gösteren bir tür olmadı. Bu da türün dışındaki hesapların öykü bağlamında aldıkları hak edilmemiş inisiyatiflerle çokça ilgilidir. Önemli öykü ödülü alan yazarların öykü kitaplarını okuduktan sonra yaşadığımız hayal kırıklığı sadece “yazara” değil “eleştirmene” ilişkin kuşkular düşürür içimize. Ve bir kez daha öykü sahnesini, öykü kamusunu sorgularken yakalarız kendimizi.

Necip Tosun gibi öykü üzerine bu kadar çok düşünen, bütün birikimini öykü etrafında konumlayan “öykücü” ve “öykü eleştirmeni” bir ismin, öykü sahnesinde hak ettiği kadar ya da biçimde görünmediği kanısındayım. Bu durum, elbette öykü dünyamızdaki geleneksel marazlar kadar Tosun’un o sahne- de görünmekten çok o sahnenin asli bir parçası olmak için verdiği soylu çabayla da açıklanabilir.

Tosun, 2011’de yayımlanan *Modern Öykü Kuramı* ve 2013’te çıkan *Öykümüzün Kırk Kapısı* adlı yapıtlarıyla öykü dünyamıza çok önemli iki eleştiri- inceleme yapıt armağan etti. Tosun, *Modern Öykü Kuramı*’nda öyküdeki biçimsel değişikliklere ilişkin oldukça parlak, berrak belirlemeler yapmış, bu değişim, gelişim sürecini yeni kuramların ışığında okumuştur. *Modern Öykü Kuramı*’nda yer alan ‘Hikâye, Epik ve Şiirsellik’, ‘Öyküde Ritmik Yapının Biçimleniş’ ‘Yö- gunluk, Ayrıntı ve Yüzleşme’ makalelerinde öyküdeki biçimsel değişiklikleri gösterirken; öte yandan ‘Hayal Gücünün İmkânları: Fantastikten Büyülü Gerçekçiliğe’, ‘Modernizmin Eleştirel Dili: Bilinç Akışı’ ‘Öyküde Bir İmkân Olarak Postmodern Açılım’ makalelerinde ise kuram- kurmaca (öykü) ilişkisini irdelemiştir. Dünya ve Türk öykücülüğünü son derece yakından izleyen Tosun, ileri sürdüğü görüşleri doyurucu, yetkin örneklerle de pekiştirmişti. Kitabın ilk

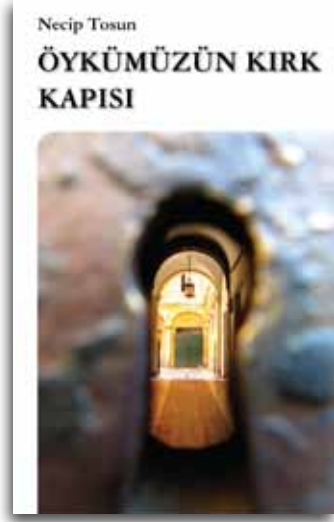

makalesi olan ‘Modern Öykünün Serüveni’nde Tosun, dünya öykücülüğünü enikonu irdelerken hemen sonrasındaki ‘Öykücülüğümüzün Serüveni’ makalesindeki değerlendirmesinde yeni yaklaşımların Türk öykücülüğüne yansımalarını anlatmıştı. Tosun, *Modern Öykü Kuramı*’nda öykünün doğasındaki değişime açık olma hâline, sanatın dilini zinde tutma çabası biçiminde yaklaşıyor. *Son yazınsal buluş olarak nitelenen öykü, tarihsel serüveni içinde, her sanat gibi sürekli kendi kendisiyle hesaplaşma, yüzleşme, yenilenme süreci yaşamıştır. Anlatımın daha etkin, tutarlı, vurucu olabilmesi için yapı, biçim, ses peşinde koşan öykücüler; keşif, dönüştürme, inşa hareketiyle yeni biçimler, yeni imkânlar aramışlardır.* diyor. Nikolay Gogol, Edgar Allan Poe, Guy de Maupassant, Anton Çehov, Katherine Mansfield, James Joyce, Franz Kafka, Ernest

Hemingway, William Faulkner, Jorge Luis Borges, Sadık Hidayet, Gabriel Garcia Marquez gibi yazarları ‘öykünün ana damarında renk renk akan yazarlar’ olarak nitelendiriyor. Tosun, dünya öykücülüğüne ilişkin bu saptamasından sonra Türk öykücülüğü için de: *Yazınsal türlerin, zamanın ritmine, nitelikli yazar kuşağının belli bir dönemde yoğunlaşmasına, yaşanan sosyolojik/tarihsel konjunktüre bağlı olarak bazen parlak, ışılı, bazen de sıradan, dingin bir dönem yaşadıklarını biliyoruz. Öykücülüğümüz de aynı serüveni yaşamış, bazen kırılmalar, sürçmeler, bazen de canlanma ve yeniliklerle gelişim çizgisini sürdürmüştür.* diyor. Kitabın son yazısı olan ‘Hikâyenin Bittiği Yer’ de ise Tosun, kitabı genel düzeyine yakışan bir çarpıcılıkla bitiriyor. Tosun, bu makalede ‘sonun’ aslında öykünün başladığı yer olduğuna işaret ediyor, anlatımın dairesel bir seyir izlediğini vurguluyor. Yine öyküdeki son bölüm bağlamında sözlerini sürdürürken satır arasına aslında öykünün insana ne kadar yakın bir tür olduğunu Şebüsteri’den yaptığı bir alıntı ile gösteriyor: ‘Birisine nihayet nedir diye sormuşlar da, ‘insanın başladığı yere dönmesidir’ demiş. Tosun, öykücülüğümüzün kronolojik yolculuğu içinde andığı ustaların yanında Ayfer Tunç, Faruk Duman, Murat Gülsoy, Murat Yalçın, Başar Başarır, Ethem Baran gibi yaşayan çok önemli yazarları da öykülerindeki başat öğeler bağlamında gündemine alıyor, öykünün zindeliğini, diriliğini bu yazarlardaki gelişim ve yenilikler üzerinden okuyor.

Tosun’un son kitabı *Öykümüzün Kırk Kapısı* ise Türk öykücülüğü adına bir kılavuz kitap niteliğinde. Necip Tosun, bu yapıtında andığı ustaları selamlamakla kalmıyor onların öykücülüğümüz içinde tuttıkları önemli yeri de gösteriyor. Kitabın giriş bölümünde belirttiğim ideolojik hizipleşmeler bir eleştirme için baş döndürücü bir cazibe vaat etse de Tosun, ısrarla bu vaatten uzak kalmayı başarıyor. Çünkü belirlediği salt bu kırk isme bakıldığında bile onun

öykü ve eleştiri anlayışını ideolojiler üstü ve tamamen estetik kaygılar etrafında biçimlendirdiği de görülecektir. Evet, ideolojinin geçici olduğunu ustaca sezinler ve kalıcı olmanın yolunun estetik olanı gözetmekten geçtiğini bilir. Okur da Erdal Öz'le Rasim Özdenören, Sevim Burak'la Mustafa Kutlu, Sevinç Çokum'la Tomris Uyar öykücülüğünü aynı yapıt içinde okuma fırsatı yakalar. Ve yine onun belirlemesiyle, solo seslerden ortaya çok renkli bir senfoni çıkar. Tosun'un eleştiri anlayışına ilişkin bir saptamayı paylaşmadan geçmek istemiyorum. Onun eleştirisi oldukça 'iyi niyetli bir eleştiridir'. Öykünün niteliğini estetik değerler etrafında belirlerken sözünü de en ince tonda, oldukça yapıcı bir biçimde söyler. Kırıp dökmeden, güzel olana, kıymetli görüneye işaret eder.

Öykümüzün Kırk Kapısı'nin değeri ve farklılığı yazarların sadece bir eseri ni değil de bütün bir öykü külliyatlarını inceleme noktasında billurlaşıyor. Bu bağlamda Tosun'un iki yüz elli kitabı değerlendirdiğini belirteyim. Şimdiye değin bu öykücülerimiz toplam öykü kitapları çerçevesinde değerlendirilmedikleri için bu yazarlara ilişkin bütüncül bir resim de ne yazık ki ortaya çıkmamıştı. Tosun'un öykücülüğümüze tuttuğu 'boy aynası' bu anlamda çok kıymetli ve biriciktir. Belki Sait Faik, Sabahattin Ali ya da Ömer Seyfettin etrafında bütün kitaplarını merkeze alan eleştiriler yapıldı ama Umran Nazif Yiğiter, Kamuran Şipal, Adnan Özyalçiner, Nursel Duruel gibi pek çok isim için böyle bir çalışmanın yapıldığını söylemek zor. On yıllık bir çalışmanın ürünü olan *Öykümüzün Kırk Kapısı* Halit Ziya Uşaklıgil ile başlayan ve Hulki Aktunç ile biten kronolojik bir çizgide ilerliyor. Tosun'un bu tercihinin öykücülüğümüzün zaman içinde geçirdiği değişimleri, uğradığı durakları, aldığı yeni solukları görmemiz açısından daha doğru bir tutum olduğu kanısındayım. Yazarların âdeta öykücü karakterlerinin resmini çizen başlıklara bakıldığında bile bu değişimin dönemsel karakteri fark edilecektir. Söz gelimi Halit Ziya için duygunun saf ve ham hâlini 'Hayat, Aşk ve Şiir' başlığıyla veren Tosun, öyküdeki düşünsel yoğunlaşmayı Bilge Karasu'da 'İmgesel Öyküler' Oğuz Atay'da 'Yabancılaşma, Aydın Eleştirisi ve İroni' başlıklarıyla verir ki bu adlandırmalar öykünüzün geçirdiği uğrakları kodlayan bir tür ipucu işlevi üstlenir. Necip Tosun, belirlediği listeye ihtiyatla yaklaşma olgunluğunu da gösteriyor ve: *Kuşkusuz modern öykücülüğümüzün kuruluş, gelişme ve nitelikli bir kimliğe kavuşma sürecini eksiksiz ortaya koymak için, bu sürece pek çok yazarın dâhil edilmesi gerekirdi. [...] Dolayısıyla bu çalışma, bir öykü tarihinden çok, kimi yazarlar üzerinden öykümüze panoramik bir bakıştan ibarettir.* diyor.

Edebiyatımızın hilesiz sarrafı Selim İleri, “Necip Tosun’un Büyük Emeği” yazısında *Öykümüzün Kırk Kapısı*’nın önemini şu sözlerle vurgulamıştı: “Necip Tosun’un değerlendiriş ve yorumlarından etkilendiğimi söylemem yersiz; ama Feyyaz Kayacan, Nezihe Meriç ve Kâmuran Şipal bölümleri benim için ayrıca önemli, Ümran Nazif de. Hele Ümran Nazif! Bugünün okurunun büsbütün habersiz kaldığı Ümran Nazif üzerine yazılanlar, *Öykümüzün Kırk Kapısı*’nı bir kez daha taçlandırıyor.

Hiç kuşkusuz Necip Tosun, hem *Modern Öykü Kuramı* hem de *Öykümüzün Kırk Kapısı* adlı eserleriyle edebiyatımızın en önemli öykü eleştirmenleri arasındaki yerini pekiştirmiş, öykümüz adına silinmez izler bırakmıştır.